

DJURBENÄMNINGAR

I. Husdjur.

Föreliggande frågelista avser endast olika husdjursbenämningar, ej husdjurens kropp (se "Djurkroppen"), skötsel (se frågel. 12 och M 55 Husdjursskötsel), sjukdomar (se M 99 om husdjurssjukdomar) etc. Biet uteslutes: se frågel. 14! Benämningar för brunstigt eller dräktigt djur återfinnas i frågel. "Kroppsliga livsyftringar hos människan och djuren".

A. Allmänt.

1. Djur: är ordet levande i målet? Vad avses därmed ('djur i motsats mot människa', 'vilddjur i motsats mot tamdjur', 'fyrfotadjur', 'däggdjur', 'älg')? Djurkreatur 'fyrfotadjur'? Djurisk 'djärv, framfusig'? Djuralt 'fullt av rovdjur'?
 2. Finnas andra sätt att uttrycka begreppet 'djur' (i motsats mot människa): kreatur, kräk, kräkande, liv, kvickende? Har något av dessa ord snarare betydelsen 'levande varelse'? Användes det alltså även om människa? Belys hörande ords användning medelst meningar ur dialekten!
 3. Beteckning för husdjur: kreatur, kräk, kvek? Finns kollektiv beteckning för samtliga boskapsdjuren i en gård (den till gården hörande kreatursbesättningen): bo, fläd, boskap, fä, hiskje, fänad, böling, kreatursboskap? Användes något av dessa ord uteslutande eller företrädesvis om den vallade boskapen (boskapshjorden)? Giv exempel i meningar härpå!
- Anm. Om boskapshjord och vallning, se vidare frågel. 12 Fäbodväsen och M 55 Husdjursskötsel.
4. Beteckning för mindre husdjur: småkräk, småfäkräk, Finns kollektiv beteckning för de mindre kreaturen i en gård: smale, småfläd, småfä, småboskap, småsöar? Vilka djur sammanfattas inom denna beteckning: Får? Getter? Svin?
 5. Finns kollektiv beteckning för samtliga tama fåglar på en gård: fjäderfä, fögle?
 6. Beteckning för 'ungdjur': ungkräk? Om vilka tama djurs ungar användes ordet unge? Beteckning för 'förstfödd unge': fröms? 'sistfödd unge': boskit, bofis? Finnas benämningar på husdjur i allmänhet som utgå från djurets ålder: tväggevintring, trevintring?
 7. Beteckning för 'hane': hane, hanne? för 'hona': honeka, hon?

B. De särskilda djuren.a. Nötkreatur.

8. Allmän beteckning för 'nötkreatur': nöt, nötkreatur; fä, fäkräk, fätkreatur; kriand; sö, storsö? Användes något av dessa ord (t.ex. fä, nöt) endast i visst sammanhang, såsom då fråga är om ersättning åt vallhjon? Beteckning för 'klavbundet kreatur': klavnöt? för 'ungt nötkreatur': ungnöt, ungkreatur, yngsle, ärn? Finnas beteckningar för 'nötkreatur', vilka ha avseende på djurets ålder: envintring 'kreatur, som är ett år gammalt' tväggavintring 'kreatur, som är två år gammalt'? Finnas avledningar av nöt som nöta 'vara dum och trög', nötig 'dum, vårdslös'? Användes något av orden fä och nöt i dialekten som skällsord?

9. Beteckning för 'hane i allmänhet, vare sig kastrerad eller okastrerad': oxe, stut? för 'okastrerad hane': tjur, oxe, fastoxe, gangsö, farnöt, faroxe, boll-oxe, kobonde, koaxe, komake, rånaxe, rännaxe, påhänge, övernöt, ståle, bulle? för 'kastrerad hane': oxe, böl, bulle, bös, gällox, gällingsoxe, gälling, tjurgälling? för 'till hälften kastrerad hane': enbälling? för 'ung hane': stut, stutbatting, börel, murvel, oxknubb, pyttel, skynning? för 'fullvuxen (stor) hane (tjur)': basse, bjässe, fnysare? för 'ung oxe, som börjar tämjäs': tämjinge? Finnas andra beteckningar för oxe (tjur), som utgå från djurets användning som dragare: gamning (batting) 'oxe på tredje året, som ännu ej dragit', enväring 'oxe, som dragit ett år'?

10. Beteckning för 'hona i allmänhet': ko (pluralis?), kyr, kudda, sö? för 'ko, som ännu ej kalvat': kviga, kudda, kvinda? för 'ko, som kalvat en gång': enkälva? Smeksam beteckning för 'ko': kossa, kolla? Jfr frågel. "Kroppsliga livsyttningar", punkterna 44-46!

11. Beteckning för 'unge i allmänhet': kalv, pruck, prutt, kibb, kubb, sipp? för 'unge av hankön': tjurkalv, oxkalv? för 'okastrerad hankalv': tjurunge? för 'kastrerad hankalv': kättgälling? för 'unge av honkön': kvigkalv, kokalv, kuddkalv? för 'liten, dåligt växande kalv': kalvbuk? Redogör för benämningar, som ha avseende på kalvens olika utvecklingsstadier: lillkalv (från födelsen och till dess att han kan dricka skulor), drickskalv 'ettårskalv', gammelkalv 'kalv, som är andra sommaren i fäbodarna', mjölkisibb 'kalv, som uppfödes med mjölk', medväning 'års gammal kalv, som vänjes att följa boskapen i bet'! Giv ex. på smeksamma beteckningar för 'kalv' ('tjurkalv'): lissusse, kosse, kuss, socke, tjurpyssel, pruttelisse, kibbaliss, kibb, kobb, vissi!

12. Finnas beteckningar för olika slag av nötkreatur eller namn på nötkreatur, som ha avseende på djurets utseende: brik, brikja 'oxe eller kor, som har vitt huvud med fläckar': vithovda 'ko med vitt huvud', Rödsida 'ko med röda sidor',

Molika 'ko, som är lik sin mor', grimmel 'oxe, som har färgstreck i huvudet', Grangås 'helvit ko', nådgöding 'mager kalv', skrompna, koskrabba 'mager ko'? på tiden för djurets födelse: Mångås 'ko, som är född på en måndag', Vintergås 'ko, som är född på vintern'? på platsen för djurets födelse: Bugås 'ko, som är född i fåbodarna'? på djurets egenskaper: ure 'ilsken tjur'? Märk, att endast det äldsta namnskick, som kan åtkommas, här bör beaktas!

13. Giv exempel på lockrop (lockord) till nötkreaturen: uta (lockrop till oxe), kossera; syttara, sötera, subar (lockrop till kor), kudda!

b. Får.

14. Allmän beteckning för 'får': får, söd, tacka (i denna betydelse endast i pluralis och sammansättning; jfr punkt 16), lamm (jfr punkt 17), das, mätta, utta? Användes något av dessa ord som skällsord? Beteckning för 'ungt (litet) får': fårka, sölle? Giv exempel på smeksamma beteckningar för får: vissor!

15. Beteckning för 'hane i allmänhet, vare sig kastrerad eller okastrerad': bagge, gumse, gummar, bäckre, bjäckre, gorre, bruse, vådur, väre, bärse, bäse, barre, lambook? för 'okastrerad hane': bollbruse, bolldjur, bollgumse, bollingsbjäckre, gangsäckre, hamle, lambook, springbagge, runnbagge, runnväre, rångumse, fånare, rånbäse? för 'kastrad hane': ball-lös, gällbruse, gällbäckre, gällgumse, gällbäse, gällingsbäse, gällbagge, gällbete, bete, beterbagge, betväre? för 'ofullständigt kasterad hane': halvrånar?

16. Beteckning för 'hona i allmänhet': taa ka, tioka, fåra, gumma, e, bägga, bängsa, sö, söa, mätta, pilla? för 'tacka, som ännu ej lammat': hena, gimmer, lämja? för 'tacka, som lammat för första gången': gimna, gimmerrant? för 'års-gammal tacka, som ej fått lamm': erwintra? för 'tacka, som ej fått lamm under loppet av ett år': hena, härna, gall-s? för 'tacka, som har lamm': lammtacka? Smeksam benämning för 'tacka': tioka, vissa? Jfr frågel. "Kroppsliga livsytt-ringar", punkt 51, om 'brunstig tacka' m.m.!

17. Beteckning för 'unge i allmänhet': lamm, lémm, lamme, lemmunge, pöre, täm-bel? för 'unge av hankön': bäckrelamm, lemmbagge, bagglamm, värslamm, bagglamm-unge? för 'unge av honkön': bäggelamm, sölamm, gumlamm, gimmerlamm, söunge, mättlamm? för 'lamm efter års-gammal tacka': gimmerunge, gimmerlamm? för 'di-lamm': pattelamm? för 'lamm, som uppfödes med främmande mjölk (komjolk), e-medan modern dött': digge, dägge, dricklamm? för 'litet lamm, som springer upp i krubban': ätrent? Giv exempel på smeksamma benämningar på 'lamm': kurte!

18. Finnas beteckningar för 'får (lamm)', som ha avseende på djurets utseende: gälla 'gödd tacka', lammkunt 'litet, eländigt lamm', färkart 'magert får'? på tiden för djurets födelse: blidel-lamm 'lamm, fött i februari', envinter 'ett år gammal gumse', dägge 'års-gammalt lamm', fjoltacka 'års-gammal tacka'?

19. Giv exempel på lockrop (lockord till får: kåjs, pärra, porre, perre-täckelåran, takutakúr, söllera, mollera, tickera, puttera, minse, gummera, sicka, pillra!

c. Get.

20. Allmän beteckning för 'get' (i pluralis och i sammansättningar använd om såväl hanar som honor): get? Finns särskild beteckning för 'ung (liten) get': för 'rad av getter': rasse?

21. Beteckning för 'hane i allmänhet, vare sig kastrerad eller okastrerad': bock, bruse? för 'okastrerad hane': rånbock? för 'kastrerad hane': gällbock, gällingbock? Redogör för benämningar, som ha avseende på bockens olika utvecklingsstadier: killingsbock, lillbock 'bock på första året', envintring, risbit 'bock på andra året', gammelbock, dubbelbock, överårad bock 'bock på tredje året'?

22. Beteckning för 'hona i allmänhet': get, häna, kild? för 'get, som ännu ej killat': härna, hena, henget? för 'get, som fått sin första killing': gymra? Finns smeksam beteckning för get? Jfr frågel. "Kroppsliga livsytringar", punkt 51, om 'brunstig get' m.m.!

23. Beteckning för 'unge i allmänhet': killing, kid, kill, kidde, kille? för 'unge av hankön': killingbock? för 'unge av honkön': getkilling, hännkid, kill? för 'killing efter årsgammal get'? Giv exempel på smeksamma benämningar på 'killing'!

24. Finnas beteckningar för 'get (killing)' eller getnamn, som ha avseende på djurets utseende: getbare 'benig get', Slekevita 'vit get, som lätt lockas med sleke'? På tiden för djurets födelse: fjolbock, fjolget 'bock (get), född i fjol'? på tiden för djurets slaktande: bardalbock, bockbardal 'bock, som skall slaktas vid Bartolomeustiden'?

25. Giv exempel på lockrop (lockord) till getter: äj, tjtju, mokissa!

d. Ren.

e. Häst.

26. Allmän beteckning för 'häst' (i pluralis och i sammansättningar använd om såväl hanar som honor): hest, russ, hors, ök, mähr? för 'flock av hästar': hästhop, häststod? för 'unghäst': damp, fåle? för 'gammal (utsliten) häst': kamp, krake, hudkrake, farskjaut, garpe, gule, hästkule, skörk? Finns beteckningar för 'häst', vilka ha avseende på djurets ålder: ettåringe, vinterunge, grep, römpel, fjolfölsing 'häst på andra året', tvååringe 'häst på tredje året', plagg 'fölung på andra eller tredje året'?

27. Beteckning för 'okastrerad hane': hingst, hinsk, fast häst, vrenske, horshäst, ballhäst, stodhäst, hors? för 'beskällare': springhinsk? för 'kast-rerad hane': häst, valack? för 'till hälften kastrerad hane': halvgälling, klapphingst? för 'unghäst, som börjar inköras': tämjing, tämjung? Finns be-teckning för 'häst, som dragit ett (två etc.) år'?

28. Beteckning för 'hona i allmänhet': märr, stod, sto, horsa, rusa, ryssa, grebja, skjut? för 'ung hona': följa, unggrep, märsa? för 'sto, som har diande föl': fölmärr? för 'gammalt (utslitet) sto': gula, kula, strupknuta? Jfr frågel. "Kroppsliga livsyttningar", punkt 60!

29. Beteckning för 'unge i allmänhet': fåle, föling, fölse, fölsing? för 'unge av hankön': hästunge, hästfåle, vrenskfåle, hästföl? för 'unge av honkön': märrfåle, följa, märfölsing, horsföl, märrföl, märrunge, märryngsle? för 'liten fölung': fålkoppe? för 'diande fölung': disfåle, diföl; tissunge, patteföl, sluggföl? Giv ex. på smeksamma benämningar på 'fölung': fölse, föls!

30. Finnas beteckningar för olika slag av hästar eller namn på hästar, som ha avseende på djurets utseende: brok 'brokigt sto', bläsa 'bläsig sto', Blacken 'häst, som har en blekt svart färg', Brunke 'brunhäst', Grällan 'grå märr', ack, panking 'liten, tjock häst', gul, kroka 'dålig häst', ranka 'liten, usel, dålig häst', bragde 'mager häst', hukamp 'gammal, utmagrad häst', skinkmarr 'utmagrad, dålig märr', blässare 'stor, duktig häst', minka 'liten märr'? på djurets förmåga att springa: halare 'stark springare', fny-sare, moring, dunderök, friskalare 'livlig, kvick häst, som springer bra', tavalus 'häst, som går sakta som en lus'? på djurets användning: draghäst 'arbetshäst', ridhäst, vagnshäst? på djurets levnadsförhållanden: stodrus, backrus, skogsrus 'häst, som går ute året om', vildsmacka 'vilt sto'? på djurets härstamning (ras): ölaning 'häst av Ölandsras', nordfjoling 'häst av Nordfjordsras', norrbagge 'häst av norsk ras', färsing 'häst från Färs hä-rad'? Märk, att endast det äldsta namnskick, som kan åtkommas, här bör beaktas!

31. Giv exempel på lockrop (lockord) till hästar: fojs, horsera, pójken, fickan!

f. Svin.

32. Allmän beteckning för 'svin': svyn, svine, fyrfota, fyrfoting, gris, tyke? för 'ungt svin i allmänhet': ungsvin, panka, panking? för 'svinhop': svinmoge?

33. Beteckning för 'hane i allmänhet, vare sig kastrerad eller okastrerad': galt, hysil? för 'okastrerad hane': orne, råne, rångalt, opre, bollgris, fargalt, far, farg, farke, faring, fäcke, fast galt, fästing? för 'kast-rerad hane': galt, gris, basse, ornegriss, hålorne? för 'till hälften kastrerad hane':

halvgälling, halvruntare, halvrånare, håloræ? för 'ung hane': galtkult, kulting, hysare, hyssing? för 'ett år gammal galt': hyssing, ulting? för 'tre år gammal galt': risbit?

34. Beteckning för 'hona i allmänhet': sugga, so, gylta, porka, pugga? för 'sugga, på vilken äggstockarna blivit bortskurna': snitta, snittso, gylta, gillad sugga? för 'ung sugga': gylta, sjugga? för 'sugga, som första gången grisar': gylta, gylter? för sugga, som har smågrisar': grisaso? Jfr frågel. "Kroppsliga livsytringar", punkterna 66-67!

35. Beteckning för 'unge i allmänhet': gris, gres? för 'unge av hankön': galtgris, orngris? för 'unge av honkön': sogris? för 'späd unge': spädgris, smågris, lillgris, digris, griskutte, pattgris? för 'den yngsta (klenaste) grisen': boggris? för 'påläggsgris': algris? för 'gris efter sugga, som grisat första gången': gyltgris? Redogör för benämningar, som ha avseende på grisens ålder: griskult 'gris, som är nästan årsgammal', sudd, halvkulsing 'halvvuxen galt', kultsvin 'gris, årsgammal eller yngre'!

36. Finnas beteckningar för olika slag av grisar, som ha avseende på djurets utseende: boggris 'gris, som knutit sig i växten', griskutte, grisknarte 'liten och mager gris', råtting 'helt liten gris', gasse 'fet galt', pase 'välfödd gris'? på tiden för djurets födelse: påskgris, vinterunge?

37. Giv exempel på lockrop (lockord) till gris: gis, hiss, borre, gisen, Nässe, fäskera, tycke, kycke, sussa!

g. Hund.

38. Allmän beteckning för 'hund': hund, racke, dogg, sipp? Finnas från riksspråket avvikande avledningar av hund, t.ex. hundsk 'skamlös etc.', hundskig 'glupsk', hunsa 'ge uppsträckning etc.'?

39. Beteckning för 'hane': rackkarl, hund?

40. Beteckning för 'hona': hynda, hunda, racka, sjäppa, tispa, tik, bicka, sinka, täva, täfsa, pyttja, bända, hundhona? Jfr frågel. "Kroppsliga livsytringar", punkt 72!

41. Beteckningar för 'unge': valp, välp, välpel, rackunge, hundunge, mobb, vabb? för 'unge av hankön': hundpojke? för 'unge av honkön': hyndvalp, bickvalp? Giv exempel på smeksamma benämningar för 'hundvalp': pójken!

42. Finnas beteckningar för olika slag av hundar eller namn på hundar, som ha avseende på djurets utseende: blodhund 'stor, arg hund', ullracke 'hund, med ullaktigt hår, t.ex. pudel'? på djurets användning: köverne, fruhund, söppelbicka, särktäva 'knähund', skogshund 'jakthund', brindracke 'vid älgjakt använd hund', gårdsvar 'gårdshund', buhund, gässelracke, fähund 'vallhund'? på

djurets levnadssätt: drifthund, gårdhund, rallhund 'kringstrykande (hemlös) hund'?
 på djurets ras: mufs 'mops', gråhund 'lapphund', ullhund 'pudel'?

43. Giv exempel på lockord (lockrop) till hundar: susu, tjytjy, busse, suppen,
vövven! på skällsord till hundar: lycka (till tjuvaktig hund)!

h. Katt.

44. Allmän beteckning för 'katt': katt, katte, pus, masse? Finnas från riksspråket avvikande avledningar av katt, t.ex. kattot 'illa gräddad' (Egentligen: 'smakande av katturin'), kattla av 'skynda i väg'? Giv exempel på smeksamma beteckningar för 'katt': kissekatt, mis, piti, picken, kissepusen, kattnauva, kissemitta, kissemorre, kirrebicken, missalona!

45. Beteckning för 'hane': katt, hankatt, kattkarl, bons, kiss, fress, fräss, frasse, kattoxe? för 'okastrerad kane': bollfres? för 'kastrerad hane'?

46. Beteckningar för 'hona': katta, kätta, kattisa, kattkäring, kissa?

47. Beteckningar för 'unge': kattunge, massunge, kättling, kättel, kattpus, kissunge?

48. Finnas beteckningar för olika slag av katter, som ha avseende på djurets utseende: kattrat 'mager, eländig katt'? på djurets användning: rättkatt 'katt, som är duktig att fånga råttor'? på djurets levnadssätt: rallkatt 'vildkatt'?

49. Giv exempel på lockrop (lockord) till katt: kiss, miss, mass!

i. Fjäderfä.

Anm. Detta kap. behandlas endast, om fjäderfä av gammalt hållits vid gårdarna i bygden.

50. Höns (hönsn)? Beteckning för 'tupp': tuppe, hane, hönstupp, kock, kank, kanke? för 'tupp, som är otjänlig till fortplantning': galltupp? för 'höna': höna, ticka, tippa, pylla? för 'höna, som ej värper': surhöna? för 'höna, som har kycklingar': ticklinghöna? för 'kyckling': kjuckling, kylling, hönsunge, hönunge? för 'tuppkyckling': hanekylling, hönunge? för 'tuppkyckling': hanekylling, hönunge? för 'ungtupp': kycklingstupp? för 'ung höna': kycklingshöna, hönkyckling? för 'kyckling, som hugges av andra kycklingar eller av hönan': hackkyckling? för 'missbildad kyckling': navelunge? Giv exempel på smeknamn för höna (kyckling): pulla? på lockord (lockrop) till höns: pulla, tika!

51. Gås (plur.?)? Användes ordet om såväl vildgås som tamgås? Andra beteckningar för 'gås': gäse? Beteckning för 'gåskar': gasse, gäse, gåsgubbe? för 'gåshona': gås? för 'gåshona, som har ungar': gåsmor? för 'gåsägg': gasarägg? för 'gåsunge': gässling, gåsunge? Giv exempel på lockrop till gäss: ane, kän!

52. Anka? Kan ordet betyda såväl 'and (vildand)' som 'anka'? Annan beteckning för 'anka': and, lanka? Beteckning för 'ankbonde': andgubbe, ankbonde, andrik, andrake, lankdrake? för 'ankhona'? för 'ankunge': lankunge, älling?